

múlva, az 1870-es évek végén, az Egyesület megújult és megerősödött, s az első világháború kitöréséig kiváló eredményeket ért el, mégpedig nem kis mértékben azért, mert a szakosztályok megszervezésével mégiscsak „tudományos testületként” működött. És ez összhangban volt az alapító szándékával.

Mikó Imre 1875-ben még elnökölt az EME márciusi, az Erdélyi Egyházkerület májusi közgyűlésén, valamint a Magyar Történelmi Társulat ugyanazon év szeptemberében, Nyitrán rendezett összejövetelén. És mindenütt figyelemre méltó gondolatokat tartalmazó beszédet mondott, de 1875 végétől a mind jobban elhatalmasodó betegsége miatt visszavonult a közéletől, és nagyrészt marosújvári kastélyában tartózkodott. Megírta végrendeletét, amelyben 60 000 forintot a sepsiszentgyörgyi Székely Mikó Kollégiumnak, 6000 forintot az Erdélyi Egyházkerületnek s ugyanannyit a Kolozsvárt felállítandó teológiai fakultás számára hagyományozott. 1876. június 20-án rosszul lett, s július 15-én Kolozsvárra szállították, itt hunyt el szeptember 16-án. Halálát az epéből kiinduló s elhatalmasodó májcirózis okozta – amint azt a boncolást végző Genersich Antal orvosprofesszor megállapította.

Temetésére szeptember 19-én került sor, hatalmas részvétel mellett. Mintegy tíz-tizenkét ezer ember gyűlt össze, több mint száz hatóság és társulat képviseltette magát a gyászszertartáson. Gyászbeszédet Nagy Péter református püspök, Mikó Imre egyik legközelebbi munkatársa tartott. A Házsongárdi temetőben pihen. Vele a több száz éves, hidvégi Mikó-nemzetség utolsó, ám legnagyobb sarja távozott el. A veszteség az összmagyarságé volt, aminthogy életműve is összmagyar történelmi örökség. [...]

Mikó Imrét foglalkoztatta – amint láttuk – a magyarság jövője. Bízott abban, hogy a magyar nemzet kivívhatja Európában az őt megillető helyet, ugyanakkor realisabb önismeretre kérte a magyarságot. Ha van valami valóságmag abban, amit az idegenek hangoztatnak, ti. hogy a magyarság szabadságszerető nép, de miután kivívja szabadságát, nem tud mit kezdeni vele, s egymás ellen, tehát önmaga ellen fordul, akkor tartson önvizsgálatot, mert kis népeknél kisebb hibák is nagy bajok forrásai lehetnek.

Ezt üzenetként is elfogadhatjuk.

(2009. 11.)

JEGYZETEK

1. Kelemen Lajos: *Serlegbeszéd gróf Mikó Imréről*. Erdélyi Múzeum, 1944. 40–41.
2. Egyed Ákos: *Gróf Mikó Imre, Erdély Széchenyije*. Debrecen, 2005. 152–153.

KOVÁCS KISS GYÖNGY

A huszonegyedikről?

Epilógus

Go Trabi Go 1–2., német film. 1991, 1992.

A Lipcse közelében élő Struutz család elhatározza, hogy utazni megy új szerzeményével, a Trabanttal. Örömük határtalan, végre eljött az éves szabadság ideje! Irány az aranyló Nyugat, Itália. A történet főszereplője a világoskék Trabant, mellyel Velence felé szágulda(ná)nak. Az apa, Udo örökös szlogenje, melyet a Trabant csomagtartójára fest: „Nápolyt látni és meghalni!”

No persze odáig még hosszú az út...

A család a berlini fal leomlása után visszatérve a vakációról, megdöbbenve tapasztalja: otthonát porig rombolták, hogy helyén golfpályát építsenek. A baj nem jár egyedül; kiderül, a család fő az új rendszerben örökölt egy csőd szélén álló kertitörpe-gyárat, ráadásul az új világ új rendszerű és még vadonatújabb korruptségű polgármestere is üldözőbe veszi feleségét.

A „hosszú” 18. század után, a következőn átlépve a 20. valójában igen rövidnek bizonyult. Hetvenöt évig tartott – 1914-től 1989-ig, benne két világháborúval. „Ez a két hatalmas hegyvonulat határozta meg az egész század arculatát. Az orosz forradalom, az atombomba, a gyarmatbirodalmak vége, a kommunista államok létrejötte, a világ két szuperha-

talma, az Egyesült Államok és a Szovjetunió döntő befolyása, Európa és Németország kettősztása – mindez a két világháború következménye volt. Ezek árnyékában éltünk.” (John Lukács) Olyan század volt, amely egyidejűleg keltett felfokozott reményeket, és pillanaton belül szenttelenül rombolt le illúziókat. Nehezen érthető, ráadásul megérthető század volt, amely mindazonáltal hébe-hóba kokettül kínálgatta fel magát az értésre-megértésre. Kegyetlenül bizarr és szép század volt, bornírt és bölcs, amely illusztrálta, „hogy az igazság és egyenlőség eszméje mindig pillanatnyi, de azt is: ha meg tudjuk őrizni a szabadságot, akkor mindent előlről lehet kezdeni... Nincs értelme kétségbeesni még a legkétségbeejtőbb helyzetekben sem.” (Leo Valiani)

Majd jöttek a késő nyolcvanas évek, 1988–1989, és eljött 1990 is, mindez a maga hosszú forradalmával, itt, Közép- és Kelet-Közép-Európában. A németeknél, cseheknél, lengyeleknél, baltiaknál, magyaroknál és románoknál egyaránt. Hol békés rendszerváltozással, hol forradalommal, államcsínnyel (?), puccsal (?), ám kétségtelenül új világot ígérő reményekkel, emelkedettséggel, forró-hideg váltólázzal és persze kétségekkel-félelmekkel.

A francia, katolikus Chantal Delsol szerint „a forradalmakban a lét rendje áll helyre”. Bizonyára így van ez, és esetleg így kellett volna történnie ennek nemcsak a történelem korábbi klasszikus európai forradalmi esetében, de 1989-ben, után is. A lét rendjének kellett volna helyreállnia tehát itt, nálunk is 1989 decemberében. És azokban a napokban a lét rendje helyreállni is látszott – legalábbis rövid időre. A változások azonban – talán különböző időhorizontjaik miatt is – a továbbiakban nemcsak késleltették, de már-már akadályozták egymást.

„Egy politikai rendszert hat hónap alatt meg lehet változtatni, egy gazdasági rendszert hat év alatt át lehet alakítani, a társadalmihoz hatvan év szükséges” – írja egy helyütt Ralf Dahrendorf, aki egyebek mellett arról is értekezik, miszerint a változások-változtatások legfőbb értelme egy korábbi rend, a nemzet karakterének és hagyományainak megfelelő politikai és társadalmi intézményrendszer helyreállítása. Meg talán a mentalitásoké – tehetnének hozzá, melyeknek megváltoztatásához Romániában minimum húsz év kellene – kockáztatta meg a kijelentést 1990 első napjaiban Silviu Brucan román politológus, akit e megjegyzéséért nemzettársai majdhogynem megköveztek. Utóbb persze kiderült (mint annyi más egyéb), ama bizonyos húsz év sem elég, anno csupán a kincstári optimizmus szólhatott az idős, zsengebb korában elkötelezett baloldali, ám később disszidenssé avanszált politikai elemzőből.

Merthogy az utóbbi húsz év rendszerváltáson innen és túl talán leginkább mentalitásváltásilag deficites. Jelen van ugyan, kétségtelenül jelen van a politikai pluralizmus, a többpártrendszer, a szabad választások lehetősége, az intézményrendszeri-gazdasági reform és sok más egyéb 21. századi ingyencség. És szintén jelen van a volt-egyszer-egy-vadkelet életérzés, a 21. század „vívmányaként” már-már monoton egyhangúsággal fejét újra meg újra felütő madárinfluenza, sertéspestis, kergemarhakór, jelen vannak a politikai-társadalmi-gazdasági-művelődési szférában következetesen ismétlődő spétreflexek és necces leütések (errefelé, minálunk többségi-kisebbségi térfélen egyaránt, ezen már össze se vesszünk), amik unos-unaltalan megspékelődnek a mentális-spirituális dimenziók oly szintjeivel, amilyeneket a 20. század valahogy tótágast állva se tudott volna kalibrálni. Való Világgal, fitness-wellnesszel, up-to-date biodiétával, a *Rettegés fokával*, celebekkel. Éljenek a győzikek, határon innen és túl. Mert, tisztesség ne essék, győzikeink nekünk, errefelé is akadnak bőviben, mi azonban, talán valamilyen archaikus szeméremérvéstől hajtva, amit azért hál’ istennek az új módinak se sikerült még gyökeresen kiirtani belőlünk, nem filmezzük őket... Bár elképzelhető, megfelelői kényszereink jegyében, hovatovább ez is bekövetkezik.

Visszatérve talán az emberi lét rendjéhez. Ebben azért, század- és rendszerváltásoktól függetlenül, ha tetszik, ha nem, többnyire értékhierarchia uralkodik. Anyagi és pragmatikus-praktikus meggondolásoktól függetlenül. Hatékonyság- és sikerorientáltan ki- és megmódolt projekteken túl. Van lent, és van fent. Van minőség, és van selejt. Olyan, akár trendi és menő selejt, amiről már szót sem érdemes/illik ejteni. Jobb helyeken és jobb időkben

legalábbis nem. Ez a rend pedig évszázadokon keresztül működött – nem is rosszul –, olyan korokban-korszakokban is, amikor kívülről éppen nem látszott működni.

A 20. század Eric Hobsbawm szerint „a szélsőségek százada” volt.

Hogy mi lesz a 21.?

Köszönjük, egyelőre megvagyunk.

(2009. 12.)

CZESŁAW MIŁOSZ

Emberi történetek

Ezek mind emberi történetek, patétikusan gyászosak,
De nem mondom el őket soha. Tűnődöm, hogy
Mi tartott vissza tőle. Talán annak a megértése,
Hogy mindnyájunkban van némi ferdeség
Vagy asztigmatizmus, amit gondosan titkolunk.
S hogy ennek a kinyilvánítása olyan tapintatlanság,
Mint ha egy púpos embert ujjal érintenénk. De minthogy
Sámán volnék, rítusaimat kissé
Fennköltebben kell végezniem, s nem az ember alatt.
Bár kórus lehetnék egy antik színházban
Kő-merev koturnusokban lépve színre,
Sopánkodva a csapdákon, amit a Sors állít!
De az én történeteim nem voltak monumentálisak:
Gyűrt lepedők, megszegett esküvések,
Apró hazugságok, használt óvszerek,
És egy nő és férfi közt váltott, de fájdalmat okozó szavak,
Hogy az a másik földbe taposott szemétnak érezze magát,
Legintimebb méltóságában megsértve.
Kompromittálódnak a nemes elhatározások,
S nevétségesek a magunkról alkotott magasztos elképzelések.
Életük, mint a hullám, amely partnak csapódva széttörik.
Ó te Magasságos Isten!
Ne hagyd őket a szakadékban, Tisztító tűz és Pokol nélkül,
Egy labirintusban bolyongva.
Adj a számba imát
Értünk, Óértük és értem is,
Értem, akinek meg kellett volna írnom őket,
De mégse tettem.

Gömöri György fordítása

(2010. 3.)

RIGÁN LÓRÁND

Zentai Napló

2010. március 24.

Aki lapszerkesztő, annak a vándorcirkuszt is szeretnie kell, ahol az igazgató a jegyszedő és az artista egy személyben, úgyhogy pakoljuk a ládába a giftet, ahogyan Imre határátlépéskor a jóféle hazait, lapszámokat, könyveket nevezi, aztán mint főszerkesztő és sofőr kettős ontológiai státusban elfoglalja a helyét, én a hátsó ülésen. Nyolc giga zene a zsebemben, minden hangulatra, a válltáskában négy-öt könyv, vaskos, de vakációs. Ehhez képest szinte végig beszélnek: intim szerkesztőségi ülés, logoterápia, végül már rockszámok szövegét